

Jiskry v popelu.

I.

Růženec.

Starý Lafar vracel se z Veselského hřbitova na svou samotu jako zmámený. Šel sám, schválně sám, uniknuv zástupu. Dlouho stáli tam na hřbitově namáčkáni, od kostela, jenž nestačil, až po samu hřbitovní zeď. A sami jako zeď, po hrobech jako přikutí, v hrobovém tichu, že bylo slyšeti, když zašustil žlutý list, padaje tu tam na bělostnou plenu žen nebo do dlouhých vlasův osmahlých sedláků z blat i z Lužnických samot.

Když se probírali z úžasu nad cizím kazatelem (poslala jim ho vrchnost z Jindřichova Hradce), když vzrušení, dojata misionářovým slovem chystali se ze hřbitova, prodral se Lafar zástupem, kvapně se protáhl k vrátkům, a nežli se všechen proud rozlil pod kostel a svahelem rynku, vykročil už z města.

Byl vysoký, vrásčitý muž dlouhých vlasů, osmahlé, hubené tváře bez vousů, hlubcko zapadlých očí. Šel v nedělním obleku, v opelichané čepici, v obnošeném kabátě, v nevalných škorňích, on, majetník samoty, již od nepaměti Blažinova říkali. Byla jedna z největších z těch „jednot“, jež se osaměle proběhávaly mezi duby, v lukách a polích na poledne od Veselí,

u Lužnice zpestřené zlatem, krví zbarvených keřů a korun jako strakatou pentlí stočenou po křivém jejím toku.

Lafar šel přihrbeněji nežli jindy, rychleji než cho-
dával v neděli, kdy skoro celé půldne proklečel v ko-
stele s hlavou k rukám přichýlenou, k velkým, těž-
kým rukám, těsně sepjatým, kdy po kolenou lezl až
k velkému, dřevěnému krucifixu a líbal kámen pod
ním, líbal dřevo kříže, a pak napínal uvadlé, do ruda
hnědé hrdlo, aby rty se mohl dotknouti nohou Ukřižo-
vaného.

Po té znovu říkal svých několik modliteb, nebo
i růženec, knížek neměl, číst neuměl, nebo zpíval před
kázáním svým drsným, hlubokým hlasem, zvedaje za-
padlé oči pod hustým obočím zkroušeně do výše.

Co kázání do svého šedivého věku přeslechl!

A žádné, žádné tak —

Znovu jím zamrazilo, znovu jej úzkost chytla, jak
v té tupé zmámenosti kmitl se mu hubený, bledý kněz
asketické tváře, plamenných zraků, stojící na lešení
pod stromy nad mrakem lidí. Ta řeč jeho vsakovala
do srdce samého a páčila.

Lafarovi byla hrozná. Zněla mu ještě, její nárazy;
po tom jejím přívalu měl v mysli zmatek. Když na
hřbitově zatřásla jeho duší, popadl ho strach a ten
šel s nim.

Krajina kolem rovně do šira rozložená, lány a
luka, až po obzor samé lány a luka, v zaslých bar-
vách jeseně. Z nich zasmušile prorážely černé pruhy
borových lesů rovných linií, u rybníků, na jejichž spí-
cích hladinách šedě ocelových ležely jejich hluboké,
tiché stíny.

Jindy se díval Lafar po polích, jak kde jsou
s prací, jak se komu na poli daří; závist ho uhlodla,
byl-li kdo dál nežli on, zlobil se, že jen u něho vše-

cko vážne, že je pacholek líný, děvka líná, že jen jíst, jíst. a že jej okrádají, všichni, i ten městský sirotek, kterého mu Řečické právo na službu a práci přenechalo.

Dnes na to nemyslí, polí neviděl; za to jako by krajinu cítil (nikdy se mu tak ještě nestalo), jako by strach z ní vstával, ze smutných, tichých lesů, jež dále k obzoru se již tměly, z těch vyrudlých luk a zasmušilých rybníků. Oči mu po všem plaše tékaly. To proto, že se ozval zase ten hlas, že ho slyšel, s úzkostí slyšel, ten hlas tam na hřbitově, kterýž až k srdci pronikal, jak mluvil o lakomství, o lakomcích a strašlivém jejich konci.

Jako ten, co viděl v polích, když umíral — Lafar si ho představoval na „jednotě“ v polích. Jaká přebrozná smrt a pokuta Boží na toho lakomce přišla, když shlédl okny, jak pole zčernala od hejna krkavců a vran, pekelných ptáků, pekelných krkavců a vran, jak strachy a hrůzou ten člověk sebou zmítal a žalostně křičel:

„Již ke mně s pole letí! Letí! Ach běda!“

A mrak pekelných ptáků přišuměl k stavení, až se v jizbě setmělo, vrážel do oken, vletěl jimi, až jich byla jizba plná. A z té zoufalý křik pronikal:

„Už mne v prsy klubají —“

Lafar zavřel oči, víčka zrovna zařal a přidal do kroku. Zasmušilý, pustnoucí kraj, pekelné hejno, vše jako by zhaslo, ale za to tím určitěji vynořila se mu z barevné tmy zavřených očí bledá tvář kazatelova, její pohled. Mocně rozevřel víčka. Byl sám na stezce, ale dále v pravo, vysoko v povětří!

Ohromné hejno čápů táhnoucí na jih snášelo se nad lukami u lesa u rybníka, na půl zčernalého hustým rákosím. Sta a sta bílých těch ptáků padalo tam krouživým letem a jako bělavý mrak snesli se na les

a na luka u rybníka, tiše, bez hlasu, znavení, pro odpočinutí, a vše od nich zběhalo.

Starý Lafar se na ně zahleděl. Místo havranů bili ptáci; jako na dobré znamení. Tiha polevila, pozapomněl; ale jak bílý ten mrak přešel, zase ty myšlenky, znovu slyšel ten hlas, jenž volal a hrozil tresty, které stihly lakomce, jakou strašlivou smrt měli, jako ten, jemuž pekelní havrani prsa rozklovali, až duši mu do pekla vzali, jako ten hrabě lakomý, pro nějž, když ležel na smrtelném loži, přijeli hrozní moucharšinové na černých koních s ohnivými hůlkami v ruce, a ti postavili koně u dveří jeho domu a rychle, zuřivě vrazili do komnaty, kde ten hrabě křičel a Boha, pozdě již, volal.

Nevěda, minul Lafar první, druhou „jednotu“ na levo poblíže řeky. Přišlof mu to kázání tak prudce a mocně do hlavy; jako by mu hřebík do ní vrazili.

Takové konce, taková smrt! A peklo, věčná muka!

Až Matěj Sosna ho na okamžik vzpamatoval, zavalitý Matěj Sosna, starý žoldnér v červených plundrách, v usmoleném klobouce bez střechy a s pérem. Kdys i Švejdům sloužil; teď se krajem potloukal, v krčmách povaloval, často to divné bejli kouřil a kotouče dýmu z úst pouštěl, člověk nemodlený, před nímž se všecko třásl.

Starý Lafar honil žebráky ode dveří, když k němu dříve někdy zabloudili. Sosnu hned už od vrat. A Sosna někdy lál, někdy hrozil; teď, když proti Lafarovi přicházel, s holí v ruce, odulý, bez barvy, bledě modrých očí, ale černého obočí a černých, ježatých knírů, se jen ušklíbl, a to že měl dnes štěstí, povídal, když nebyl Lafar doma. A pohládl si plátěný vak přes rameno zavěšený a hodně plný. Pak šel dál, ne dbaje prudkých, naléhavých otázek, co to nese, co mu na „jednotě“ dali, kdo, kdo, aby pověděl. Ale

když utichly hlas i kroky, stanul a ohlížel se škodolibě, jak starý ten lakomec pospíchá, jak žene, aby zvěděl, co mu ubylo, a smál se, jak mu nahnal.

* * *

Od cesty dál stála „Blažinova“, jeho „jednota“, bez sousedů, samojediná, pole v před a na ostatních stranách trávník s duby po různu trčícími. Stavení, jemu naproti srub hlinou omazaný, hradba mezi nimi s těžkými vraty z hrubých trámů a dubových prken, stodola na konci zavřitého nádvoří, to všecko ode dřeva, všecko z mocných klad dubových, vše pod doškovými střechami, na hřebeně s kalencem plným netřesku.

A na stodole ještě kolo vystlané hůlkami, proutím i drnem, rákosím i peřím; černalo se, jakož se černě odrážely na zsinalem pruhu nebes hrubě přiseknuté koňské hlavy na konci prkenných perutí trčících nad lomenici rozčechrané, nerovné střechy.

Za duby, za jejich korunami, bylo červeno po šedém, popelavém nebi. Les za řekou temněl; i po její březích, v houštinách šero houstlo, i na půlostrově v ohebu jejím pod krytem olší a dubů.

Na vystalém kořenu největšího z nich, kmen jeho byl plný boulí, krčilo se děvčátko světlých vlasů, velkých tmavých očí, v dřevácích, s hrubým pytlem přes ramena. Vedle ležela hromádka skořepin ze škeblí, jež si nasbírala odpoledne u řeky i pod duby, jak je tam vrány zatrousily, když zlovivše je v řece, s nimi vzhůru vyletěly.

Krávy se přestaly pást, jedna již lehla, jen ovce ještě ohryzovaly trávu i překusovaly spadlé žaludy. A pasačka si malovala: Kdyby si tak mohla zatopit, kdyby jí stará Důra dala několik uhličků; ale nedá, bojí se hospodáře. Že neřekla prve Sosnovi, ten by

ji oheň rozkřesal — — Oči jako by ztrnulé, před se upřené, již viděly rudou zář na kmenech dubů se třesoucí, i bílý dým do jejich korun stoupající; přisedla k ohníku, ruce vztáhla, hřála se. —

Ale shasl, jak očima hnula, a šero bylo větší. Také pomáhalo malovat. Kdyby teď tak srnka přišla, tiše přišla, tak si pasačka přála, přes řeku, jako tuhle večer, a začala se na žaludech pást, nebo kdyby si tu lehla; Důra povídala, že srnky tu často až u vrat lihají.

Doupnáč na sousedním dubě naposledy zavrkal. Červeno za duby haslo.

Připozdívalo se. Ach, že ji stará Důra nevolá, už se nic nepase a je studeno. Strkala nohy pod suknicí a pytel víc k tělu přitáhla. Cože ta stará. Jistě nad škopkem usnula. V tom děvčátku tak přelítlo, jak bývalo u nich doma, ve městě, v takovouto chvíli, když s nebožkou mámou stála u ohniště a dívala se do ohně, na hrnec v něm, a jak ho máma vytahovala a vylévala na mísu polévku. Kouřilo se z ní, mrak páry z ní vyrazil a mhou zaslouhl světlo louče, a polévka voněla. Pak seděly u krbu a máma — ach rozmilá maminka —

Jako by se medvěd z nenadání zjevil. Pasačka sebou škubla, leknutím nohy jako by vlády pozbyly. To pro ten tmavý slín, pro tu dlouhou postavu, jež se nahrbeně blížila šerem mezi duby, a pro její mrzutý bručivý hlas —

„Zuzo, Zuzko, nehodné děvče, jak to paseš, lenochu! Ovce se rozběhly; ty se jen povalovat, lenochu!“

Stál před ní vychrtlý, starý Lafar.

Již celou „jednotu“ obešel, starou Důru vyslechl (pacholek mu před týdnem utekl), co ten Sosna, jak s ním bylo. A stará, nahluchlá děvečka, že nic, že se

zavřela, a Sosna že ani na vrata nezatloukl, že šel jen kolem, tudy od řeky. Ale Lafar hned celý dvůr slídově prošukal, prohledl, havěť spočítal, a pak hned na Zuzku, co Sosna. Když uslyšel, že se tu u ní, u Zuzky, zastavil, hned jako soudce, co dělal ten rufián, sahal-li na dobytek, že umí ten chlap čarovat.

Děvčátko se zajíkalo strachem.

„Co chtěl, co na tobě chtěl?“ dorážel starý přistupuje.

„Nic, jen se ptal — mám-li —“ Uvázla.

„Co, co — Tak spusť!“

Váhala; staroch pobízel, kloně se k ní, dorážel, ať poví, až pak zaslechl, jak chvějné zavanulo:

„Mám-li hlad —“

„A ty, co ty, že máš, bodejť, nenasyto, kdy budeš mít dost.“ A níž se k ní shýbl, až mu spadly vlasy přes spánky a lice, až mu viděla do vyvalených hněvivých očí. „A on, že má taky hlad, viď, abys něco vzala, slepici, kuře —“

„Ne,“ vyhrklo dítě rychle, aby odvrátilo podezření a obvinění, „on měl co jíst, v pytlíku měl chleba a dal mně —“

Staroch se náhle údivem vzpřímil.

„On, Sosna!“ Zasmál se potupně, zlostně. „Tobě! A kde máš ten chléb?“

„Snědla jsem bo.“

„Už! Hned! Nenasyto! Tak nemáš hlad, to nemusíš večeřet.“

Náhle rozkázal, aby hnala domů. Děvče skočilo; v ten okamžik nedbalo o večeři. Skočilo ze strachu, a též aby se dostalo hospodářovi s očí.

Ale když pak byl dobytek opatřen a lehala v chlévě na bidný pelech v koutku, chtivě vzpomínala na denní

svou chudou večeří, na skyvu těžkého chleba nebo na trochu ohřáté řípy. Nic jí dnes nedali. Byla již jako vlčinka, když přihnala; teď hlady až zívla.

* * *

Doupňák už mlčel i hvízdě ztichlo, ojedinělý chřástal, jenž ještě včerejší noci kolem „jednoty“ chřaplavě se ozýval, vydal se na dalekou pouť, neletě, pěšky. A čapí hnízdo bylo té chvíle již pusté a prázdné. Obyvatelé jeho vytrhli z něho odpoledne, když se kolem neslo hejno jejich druhů dalekou poutí jako bělavý mrak.

Vysoko do kmenů zalila zátopa šera duby u Lafarova osamělého statku. Z ní, nad ní černě, nehnutě trčely jejich rozlehlé koruny.

Mdle rudým svitem prohlédlo nízké okno, pak druhé, pak obě náhle shasla. Ze stavení vyšel na zásep starý Lafar, bez světla, v dřevácích, v bělavé plantě neopásané. Rozhlížel se tichým, ztemnělým ná dvořím, pak náhle nahnul hlavu na levo, naslouchal.

Od chléva ten zvuk, pláč — z chléva. A dveře jsou pootevřeny.

Vyzul se, vzal dřeváky do ruky a po špičkách, s ohnutým hřbetem, plížil se jako starý kocour. Teplo dobytka, zápach hnoje ho ovanuly, jak se nahnul do chléva, do černé jeho tmy, z níž vyrážel pláč, dětský, usedavý pláč.

„Co pláčeš —“ optal se mrzutě.

Pláč se na ráz zarazil. Okamžik ticho, pak dušené vzlykání.

„Co ti je — co — a proč nechalas otevřeno!“

Vzlykot se nedal utišíti. S křečovitými jeho zvuky Zuzka vyrážela:

„Já — mám — já — se — já se — tu bojím — a —“ Hlad ztajila. Neodvážila se o něm říci.

„Bojiš! Čeho! —“ Ostrý, hněvivý hlas uvázl v hrdle. Lafar se ohlédl plaše za sebe, pak už nehlesnův vzal petlici a přirážeje dvěře mrzutě poroučel:

„Jen spi! Pak ráno bys hnila —“

Obul dřeváky, šel dál, kolem stodoly, ven za „jednotu“, aby ji obešel.

Lafar neukládal nikdy měkce svou hlavu; ve dne, v noci bez odpočinutí bodalo ho trní pečování a strachu.

A dnes ještě to kázání —

Ani klínem by mu z hlavy nevybili, co do ní přišlo z té hrozná, hrozivá řeči bledého, přísného kazatele, o němž všichni mluvili, že je živ jako svatý. Jindy touto chvílí ztrácel se Lafar v komoře, zavřel se tam, aby se potěšil svým bohem. Také dnes tam chtěl, už si prve rozsvítil — — Ale u prahu se mu ozval ten hlas ze hřbitova: „V krásě zlata je zatracení! Máš svou duši prodanou!“

I vykročil Lafar ven, ze strachu, prchaje před svým bohem. Šel za „jednotou“, trávníkem mezi duby, jež byly část jeho majetku, z nichž občas některého obra porazil, aby nasekal z haluzi a kořenů topiva a tělo dobře prodal.

Bylo husté šero pod nimi, vlhko, chlad, a dál u řeky, v zátocě, pod stromy tma. A ticho. Starý Lafar dýchal tu volněji nežli ve světnici, kdež na něj úzkost padala. Šel zvolna, nahnut, s rukama na prsou sepjatýma. Modlil se „Otče náš —“ a když „Zdravas“ dořikával, docházel k vysokému dubu, jehož větve nízko, až ku trávníku se schylovaly —

Lafar se tu vedle něho zastavil, u zčernalého doliku. Tu stával souseď tohoto zarostlého obra, sám ještě větší, ohromného kmene, plného žluté plisně. Do toho se Lafar před lety dal. Jaké měl ten dub ohromné kořeny, vyvstálé, nekonečné, jaká spleť jich byla!

Co se nakopal, co ran dal sekerou, sám a sám ho porážel, nežli přesekal kořeny a jich dobyl (na tři vozy jich odvezl), jakou jámu při tom prohloubil, že ho v ní už ani nebylo vidět. A dub ještě stál; srdce s orostlinou*) ho drželo v půdě, z níž rostl několik set let. Až se pak silou větru srdce pohnulo a povolilo i jeho orostlina kořinků, plná tvrdé země —

I padl obromný strom v tom větru, kdy kolem všecky duby hněvivě šuměly a tráva se chvěla —

Když pak Lafar jámu po padlém zavážel a jak kus kořenu ještě dobýval, uhodil na svou modlu. Nádobu plnou zlata našel. Věky tu byla skryta. Neznal té mince — Ale samé zlato, ryzí zlato, a bylo ho mnoho, veliké množství. —

Stál nad tím místem, vedle němého svědka. Duby mlčely, bylo ticho. Až ve výši zašumělo.

Kolísavým letem vzletěl mezi duby puštik. Mocně mával křídlo, míhal se, ztrácel se v černu, až vyrazil do volna, pod nebe a zapadl na slemeno stavení, obhlédnout loviště.

Starý Lafar znal toho stálého podruha dubu. Té chvíle však se sovy lekl, těch perutí, tak divně plácajících, jejich náhlého šumu. Jakoby se kolem hejno rozšumělo, a od něho se stmělo, od toho mraku pekelných havranů.

Úzkost, jakoby za dubem skrytá, na něj zas vyrazila. Přestal se modlit — —

* * *

Šel zaspí kolem chléva. Všiml si, že jsou dvěře zavřeny, ale nevzpomněl, že Zuzka prve plakala a že teď je tam ticho, že snad už usnula. Stanul na siní

*) Srdce, štěf, mateřský kořen = hlavní kořen. Orostlina, změř malých kořenů.

u komory. Ohmatl zámek, zkusil dvéře. Nepovolily, byly dobře zamčeny. Ale jak uvnitř — —

Neklid a starost ho držely u prahu, už sáhl na prsa pod košili a vyňal z váčku klíček. Otevřel visutý zámek, vstoupil, hnedle však za sebou zavřel. Na prkénku u dveří na svém místě nahmatal sloupek. Zakřisl, zažehl trouď, rozsvítil. Ze sírového zápachu, z modravého plaménku vyšlehl rudý svit. Sloupek zplanul.

V červeném rozlité jeho záře stál starý Lafar dlouhých vlasů v bělavé plantě; jeho hlava, vráscitá tvář v plném světle i v hlubokých stínech, jeho těžká, mohlá ruka světlem do ruda prozářená —

Vsude kolem v nízké, roubené komoře, která neměla okénka, jen zásek v hrubém trámě (a ten byl dobře ucpaný), hnulo se šero, černé stíny, jak zardělý zázvit skočil nevelkou prostorou těžkého vzduchu, páchnoucí ztuchlinou, po třech bochnících chleba na bidélkách, po několika plesnivých šrůtech uzeného, vyschlého masa, po nedělním obleku na zdi a starém kožichu, v pravo po nenatřené posteli, s dřevěnými nebesy, na jejichž desce nahore prokmitl rudý, mdlý lesk měděného kotlíku mezi škorněmi a hrnci — —

I hrubě řezaná soška postavená na staré dubové truhle v rohu v levo vynořila se v tom vzplanutí světla. V něm jakoby Lafarovi před očima se zamžilo. Vytrěl si zrak, pak prohlédl výsek v trámě, je-li dobře ucpaný, zašel ke truhle, poklekl a vzav sošku s víka políbil ji, pak postaviv ji zase, odtáhl truhlu za těžký, železný kruh. —

Sehnul se k podlaze, kde prve truhla stála, náhle vstal, šel ke dveřím zkusit, jsou-li opravdu zamčeny. Veliký jeho stín mihal se s ním po stěně až do stropu, až se ustálil, jak Lafar opět klekl vedle hořícího sloupku.

Dychtivostí svitily jeho oči zapadlé v hlubokém stínu a trásly se jeho ruce, jež dobývaly prkénka z podlahy a sáhaly do skrýše pod ním a vytahovaly baňatou, cínovou, mdle lesklou nádobu.

V té byl Lafarův bůh, zlato, jež pod dubem našel, zlato stajené, po léta skrývané, jeho radost a strach, jeho láska i úzkost —

Jak seděl na podlaze, zády ke dveřím, vzal nádobu na klín, díval se na ni s láskou i rozkoši, jak je vrchovatě plna, hrabal se v ní prsty, zabořil do ní ruku a chytal žluťáky, jak se přes okraj sypaly a koulely. Lapal je, prohlížel si je, na dlaň je kladl, zachřestil jimi na rozkoš sluchu, pak stáhnuv plantu přes kolena, nahnul nádobu a sypal, zvolna, opatrně sypal —

Chřestily, cinkaly, blýskaly se žlutým leskem. Shrnoval je na kupu, přebíral velké, malé s divnou literou a obrazem. Všechn zapomenutý je rovnal, Oči chytaly každé zablesknutí.

Co peněz, co peněz, jaké bohatství!

V té rozkoši, v tom nevýslovném blaženství ztuhl. Leknutí projelo mu každou žilkou.

Ó pane Ježíši Kriste, jenž jsi na zemi dobrovolně tak chudým byl! Tak se ten kněz na hřbitově modlil na konec kázání — Tak chudým byl Ježíš Kristus, tak to kázal, že neměl místa, kde by mohl svou hlavu sklonit — Lafar viděl kněze, jako by před ním stál, na ležení pod javorem nad spoustou lidu, jak bledý obracel své oči k nebesům, jak snažně, skoro s pláčem volal každého, kdo shání mamon, abý ho nechal, aby se modlil, úpěnlivě volal Ježíše Krista, aby mu skrze svou velikou chudobu, též skrze chudobu své nejmilejší matky odvrátil srdce od neřádného milování zlata, aby se nedostal do hrozných trápení lakomcům v pekle připravených. —

Tak volal, napomínal kněz, aby se v čas pokušení modlili a nejlip že svatý růženec —

Lafar upřel oči do prázdna, ztrnulý myšlénkou, jak ho právě napadla. Pak sebou prudce hnul, shrábl zlaťáky na hromadu, a po hrstech vsypal je zase do nádoby. Vstav, zašel ku dveřím, přesvědčil se, že jsou zavřeny, sáhl na prkénko u nich, hrabal, až našel mezi různým náčiním šidlo. S tím se vrátil k pokladu, jež postavil na truhlu i sloupek, poklekl, sáhl zase do nádoby, vyňal dukát a jal se ho šidlem provrtávati.

Navrtal, provrtal ho, po něm druhý, třetí, všechny stejně veliké, všechny „zdrávasy“, až desíti díрку navrtal, i jedenáctému, většímu. To byl „Otče náš“. —

Pracoval rychle. Zapomněl na mouřeniny s ohnivými hůlkami, neslyšel šum pekelných havranů, i knězův hlas ztichl. Tíha padala s mysli, to pro tu oběť, kterou přinášel, jak mysli. Kazil svůj poklad ku cti a chvále Boží. Dělal „zdrávasy“, „otčenáše“, navrtal i veliký dukát na „Věřim v Boha“ — — všecky zlaťáky probodá, na tkanici navlékne, udělá z nich nejen korunu růžence, ale i celý žaltář, „slavný“, opravdu zlatý růženec. Bodal, vrtal, úzkostně přehlížel, odpadl-li kde jaký zlatý prášek, na světlo sloupku se ohlížel a čistil je; zdálo se mu, že nejasně svítí, a zase počítal zdrávasy, otčenáše. — — —

* * *

Bylo po půl noci, když starý Lafar kleče u truhly před soškou modlil se první, zlatý desátek. Dukát po dukátu jako zrno po zrnu bral do prstů, říkal modlitbu, a nežli ho po tkaničce spustil, ke rtům ho tiskl a líbal.

Tak se Bohu modlil a sloužil ďáblu. Po „jednotě“ ticho, všude i v chlévě. Duby za stavením stály jako mrákavé stíny v šerém zamžení. Mlčely, nehuly se.

Puštík se mezi nimi mihl kolísavým letem, až zapadl v jejich korunách. Jen houkavý jeho chechtot se rozlehl daleko do nočního ticha a šera, jímž dále v temných lukách u lesa a rybníka táhl se nábělavý pruh odpočívajícího, čápího hejna. Jako by sníh tam ležel —

Hlas sovy zapadl v hluché noci; od řeky pak pronikl hvizd vydry. A ticho. Až pak, nebylo ještě kuropění, počali čápy se budit. Bílý pruh se hnul, zvlnil, a klekot zobáků, tu hlasněji, tu míň zaléhal do jitrního šera, jímž za duby prosvítal sinavě světlý pruh —

Nad lukami u lesa se bile zavířilo. Ohromné hejno čápů se zdvihlo, kroužili nad noclehem, pak natáhli přímo dlouhý krk i dlouhé nohy, vznesli se vysoko pod nebe, až zaslonili obzor v tu stranu a nesli se lehkým letem u ladných křivkách k jihovýchodu nad rybníkem, lukami, nad lesem ještě černým, za řeku přes javory, duby, jejichž vrcholky svítaly v prvním rozbřesku a chvěly se jeho studeným vánkem.

V tu chvíli zavíral starý Lafar komoru i zlatý růženec.

* * *

I modlíval se na něm, mámil své svědomí a zažehnával přístrachy z řeči přísného kazatele. Rty šeptaly modlitbu, ale oči hltaly bleskot zlatých zrn — penízů, jejichž chlad zahříval srdce rozkoší, a jež jeho rty vroucně líbaly.

Modlíval se v komoře. když obešel svou „jednotu“; modlil se při svitu sloupku nebo lojové svíčky. Než jasně mu nesvítily; plamen jejich se mu kalil, ač ho hleděl, až zraky protíral. Zatoužil po plném světle.

Ale mraky zaklopovaly dlouho oblohu; když se rozešly, rozptýlily, a slunce vysvítilo, a strakaté listí u řeky, na stromech i na trávníku již rozváté, zahořelo

a koruny dubů zasvítily do bronzova. vynesl Lafar růženec z komory. Byl sám. Starou Důru poslal na pole, Zuzka pásala pod duby ovce, a dvěře na síň dobře zavřel. Velká světlice byla světlem zalita. Zdálo se mu, že vidí jasněji, a jak stál proti oknu s růžencem, jenž se na slunci blyštěl a svítil, zahlédl na stěně jeho zlaté pablesky, jak se mihaly a kmitaly, když se pohnul, jako zlatá prasátka. Zapomínal se modlit, ale hned plaše schovával svůj poklad do plátěného vaku, v němž ho přinesl, jak zahlédl oknem, že někdo jde k jednotě. — A nerozeznal kdo. Cosi kalného se mu zas rozrojilo před zrakem, a ten, jenž se blížil, byl jako stín. Lafar zmizel s růžencem v komoře jako křeček v díře. Když vyšel, dvěře zavřev, uslyšel už rány na vrátka. Lafar vyplašen, znepokojen vyběhl ven.

„Kdo to?“

„Já, Sosna.“

„Ty táhni — pryč, pryč, tobě neotevru!“

„Nesu ti krajíc chleba, ty duše lakomá, abys se nahltal, ty vepří, ty, teprve po smrti dobrý a užitečný!“

Venku, před vraty smích. Staroch se zachvěl zlostí. Zkřikl ještě jednou, ať se klidí, a toho sirotka ať nekazí, aby raději sebe nakrmil, pak že nebude chodit žebrotou, pťaným chlebem.

* * *

Matěj Sosna neposlechl. Stavil se u Zuzky. Seděla v dřeváčcích pod dubem na vyvstalém kořeni, kde hřálo slunce. Opodál mezi stromy pásly se ovce. Zuzka přebírala, navlékala rudé šípky, jichž měla plný klín, a také je — jedla. Sosny se lekla; ne jeho, nýbrž že by starý Lafar — —

„Chutnají? Chutnají? Nu, tvé ovce se mají líp. A proč neutečeš, hloupá!?“

Světlovláska upřela na něj velké své oči. Žasla i lekla se toho návrhu.

„Jinde bys měla dost chleba, a ne šipky. Tu máš.“
Sáhl do pytlíku a vyňal sýrec.

„Najez se. Tvá bába mě také často nasýtla. A vím o místě, u hodných lidí, v městě, u Jiry punčocháře; nemá děti a chtěl by sirotka —“

Ale jako strašidelný stín vyvstal hospodář, a teskně zavanulo:

„Lafar mě nenechá.“

Sosna se jen zasmál a švihl sukovici do povětří. V tom Zuzka vyskočila. Rudé šipky se jí rozsy-paly k nohám.

„Lafar!“ a schovávala sýrec.

„Aha, jde se podívat, jestliže tě nekazím. Tys mu pověděla o tom kraji.“

Přisvědčila a řekla, že jí pak nedal za to večeři. Zaklel, ustoupil však za dub.

„Sýrec dobře schovej — k vůli tobě ustoupím. Však já zas přijdu!“ — — —

„Zuzko! Zuzko! Ty nehodné děvče, co děláš!“
huboval staroch docházeje, a když stanul před děvčetem, ptal se zostra:

„Byl tu ten rufián, co čaruje a dobytku škodí?“

„Nebyl —“ znělo nejistě.

„A vždyť tu jako nějaký stín se mihal u tebe —
Byl!“

„Ne, nebyl —“

Uvěřil, protože slyšel hlas a neviděl jasně do tváře a do oka ulekané pastýřky.

* * *

Pak se už jí začal bát, jí, i Důry staré, aby se před nimi neprozradil. Neduh svůj co možná tajil, ze

strachu, že by ho pak teprve šidily, i nový pacholek, kterého si na jaře sehnal.

Naslouchal každému jejich kroku, neboť oči nepřestávaly se mu zatmívati. Divné ty saze před očima neustaly; padaly po všechnu zimu a pak na jaře ještě hustěji. Už zasláněl tvrdou dlaní zrak, aby lépe viděl. Pořád ho teď pozoroval, a když jednou zavřel levé oko, zhoustly mu saze před pravým v mlhu, jakoby vše před ním bylo plno tmavého dýmu.

Zachvěl se prudkým leknutím, že na pravé oko již nevidomý.

A jiná hrůza se mu v duši probudila: že to trest Boží, že ho na něj pán Bůh poslal, jak ten kazatel na Veselském hřbitově hrozil, protože příliš hleděl na lesk zlata — —

Modlil se doma, v kostele, zem tam líbal i kříž, a zase vymýval zrak vodou i rosou a sháněl tajné rady. Ale ani mazání ani všeliké listi a koření nepomohly. Až těch laciných rad nechal a zaplatil si v městě u lazebníka. Těžko ty groše na dřevo sázel a teprve vzdychal, když šel nejistým krokem, o holi, domů, jaké to peníze, nekřesťanské peníze, mozolně dobyté, musil dát za takovou radu: aby stloukl cibuli s medem a potom skrze šátek vytlačil . . . Stará Důra stloukla, šťávu šátkem vytlačila a kapala ji koroptvím pírkem do Lafarových oči — —

A nic, nic, ani o znání lip za tolik peněz!

Neklid honil a štval Lafara od rána do noci a v noci mu spánek zaháněl. Nemohl stíhat každý krok čeládky, již nikdy nedůvěřoval.

Pořád na ni dokračoval a rozčiloval se a zlobil, že přece všeho neuhlídá, že ho zkracují, šidí, okrádají. A třásl se o růženec. Lekal se, když zaslechl šouravý chod staré hospodyně, když se ozvaly rychlejší dřeváčky malé Zuzy. A když bylo ticho, lekal se

zas, jak neslyšel, kde jsou, že snad zuly dřeváky, jež měly teď pořád nosit (tak jim nařídil), že jdou po špičkách, že jsou na blízku a jej pozorují, špehují . . .

Až ho úzkost chytávala v tom tichu. Z ničeho do něho vykřikoval:

„Zuzko! Důro! Zuzko!“

Tak také volával, když je pryč poslal, když se šoural ke komoře, sám a sám, když ji otvíral. Volal pro jistotu, nejsou-li přece jen na blízku. Pak teprve se zavřel a vyňal ze skrýše růženec, jehož lesk mu hasl; hasl tu v komoře, i ve světnici na plném, jarním světle. Žluté, zlaté pablesky se na stěně opět zakmitaly a poskakovaly po ní, jak se hnul, ale on jich už neviděl. Pak už růženec sám tratil se jeho lepšímu oku. I před levým houstlo šero, jež se nedalo z oka vytrít, zaplašit, a tuhý stín jako prkno stál nehybně před ním, a všecko v něm strnulo. Hrůza srazila Lafarovi ramena. Přihrben stál s očima do prázdna, do černého prázdna rozevřenýma, tiskna růženec k prsům, ohromen jistotou, že už hasne i to lepší, levé — —

Už růženec nevidí — Boží trest, to houstnoucí, tuhé šero — A prudko se zvlnilo, jako by černé peruti jím mávaly a se míhaly, jako by se jím hemžili, rojili pekelní havrani — — Otočil se a tápaje nataženou levicí pospichal s pokladem do komory, pod truhlu, pod svatou sošku. —

* * *

Čápi zase hnízdili na Lafarově stodole, za řekou z lesa ozývala se divoká hrdlice i kukačka, a z kotliny starého dubu zaléhalo přes tu chvíli za dne i večer vrkání zamilovaného doupňáka.

Ty hlasy Lafar slyšel, čápů však ve hníždě již nerozeznal. Šlapal bujnou travu i její květy, ale neviděl jejich barvy. Duby, mladě zelené, černaly se mu

v stálých mlhách, jako by z večera. Již s těží stádo pod nimi rozeznal, a Zuzku našel jen po hlase.

Minuly žně, hrozné pro něj žně, nebo všecko musil ponechat cizím lidem a mučit se myšlením, že ho všichni okrádají, ač stará hospodyně věrně a spravedlivě dohlížela a jemu počet kladla.

A přístrachy duše nepomijely. Havrani se mu často vznesli tím hustým šerem a zmítali se, míhali, blíž a blíž, až dlaně proti nim zvedal a někdy až pot mu vyvstal na čelo; a když v tichu seděl sám, jakoby koně, mnoho koní zadusalo, a jakoby se k „jednotě“ hnali, jakoby na dvůr měli vrazit ti mouřeninové s ohnivými hůlkami — —

Lekal se o duši a chvěl se o růženec. Chtěl se na něm modlit v takových teskných chvílích, ale bál se ho již ze skrýše vytáhnout. Sedal na siní u komory a hlídal její dvéře; v noci spal v ní a ne již v jizbě. Jaké však spaní! Jako na vodě, každou chvíli se vytlhl, vyděšen snem, strachem. Potě se, začal se modlit, pojednou vstal a hmatal až ke truhle, přesvědčit se, stojí-li jak stála i soška na ní, a pod ní je-li vše netknuto.

Pak ani v tu skrýši nedůvěřoval . . . Růženec vzal a schoval do opasku. Tak měl své zlato blízko a prsty přes tu chvíli je stiskly. — —

Neviděl, že hrubě sešedivěl, ale to sobě zjistil s hrůzou, že sotva již vidí prsty své ruky, když je zdvihl k levému oku. Tu teprve poslechl, co mu radila stará Důra i soused a také řezník z města, když přišel na samotu koupit dobytče. Všichni jako jednou notou, že by ještě nejspíš mohl pomoci Matěj Sosna, ten že má tajné léky, z vojny že je zná, a co již lidí na oči pozdravil.

„Kouzelník je, čaruje,“ bránil se Lafar, „dobytku umí učarovat —“

„A také pomoci, vím to, vím,“ tvrdě hájil řezník, „a lidem pomoci také. Ať si to dělá jak chce, jen když ti, kmoťre, pomůže.“

„Ke mně on nepůjde —“

„Honival's ho, vid'.“ Řezník se zasmál. „Nu, kmoťre, zkusím ho —“

A Matěj Sosna přišel, ale to řekl, že pomůže, jistě pomůže, když Lafar propustí toho Řečického sirotka, Zuzku.

„A co s ní chceš! —“

„Nic, zavedu ji do Veselí, Jírovi punčocháři, chtěli by sirotka, jsou to hodní lidé, Zuzku by vzali za svou —“

„A co ty — co se pořád o ni staráš! —“

„V ráji není, a její lidé, její bába, mně dávala jíst a šaty dala, když jsem mrzl — tenkrát, také takový sirotek.“

„A kdo mně bude stádo hlídat!“

„Nechceš-li, půjdu pryč —“

„Pomůžeš-li jen —“

„Ne hned, ale pomohu —“

„Pomůžeš-li, pustím Zuzku.“

„Ne, chci ji hned, dokud ten punčochář chce —“

„A nepomůžeš-li —“

„Budu ti stádo hlídat sám —“

„Ještě se směj!“ Lafar sebou škubal. „A kdy si ji vezmeš?“

„Mám teď cestu, ale ráno se stavím, časně, až půjdu zpátky.“

„A oči —“ ptal se Lafar usedaje na hrubou židli.

„Prohlédnu si je a pomohu; budeš svůj poklad zas vidět.“

„Nic nemám, jaký poklad —“

„Jen mě puť do komory —“

„Co bych tam měl — už dej pokoj —“

„Tak tu v tom opasku, tenť je jistě nacvokovaný.“

Lafarovy těžké ruce hmatly mžikem po opasku a přitiskly se k němu.

„Co bych s sebou nosil, nic nemám, časy jsou zlé, a kde kdo krade, okrádají mne — když ten zrak —“

Staroch mluvil chvatně, prudce; zlost i strach zněly v tom hlase.

Matěj Sosna se jen usmíval, a pořád znalecky, slídivě měřil očima opasek. Pak poručil Lafarovi, aby nachýlil hlavu do zadu, že se mu podívá do očí. Sedlák poslechl, ale rukou s opasku nepustil.

* * *

Po půlnoci ztichl chřástal u Lafarovy samoty. Vítr váł, s vysoka táhl, s vysoka se nesl šum dubů stopených v šero. V tu chvíli přišoural se pod ně starý Lafar s holí v jedné, s roubíkem v druhé ruce. Sosnovy řeči ho sem hnaly. O komoře mluvil, o pokladu, na opasek sáhl, hned na poprvé. A přijde zas, bude chodit oči hojit, musí ho pouštět do stavení. Všecko přehlédne a on sám, Lafar, jak by ho uhlídal, toho rufiána, před nimž nic neobstojí —

Lafar kráčel zvolna, jistě však, neboť znal tu každý kmen, a hůl pomáhala. Šel mezi duby, až nahmatal nohou i holi dolík vedle toho obra zarostlého, jehož větve se až do trávy skláněly. Tu se zastavil. Tady to našel, tady tolik věků leželo to zlato — tady bude zase jisto.

Stál, naslouchal, zavolal Důru, zavolal Zuzu — Duby šustěly s vysoka, táhlo jimi, a jiný hlas se nezval. Lafar poklekl, pak jal se roubíkem měkkou půdu rýpati, pak rukama hrabal, hbitě jako jezevčík, hlínu odhrnoval, a zase rýpal, hrabal —

* * *

Ráno, na úsvitě, stanul tu Matěj Sosna s holí v ruce. Přišel od řeky přes lávku pod stromy, chtěl na samotu, ku bráně; v pravo však mezi duby zahlédl něco bělavého. Nad vyhrabanou jamou ležel starý Lafar tváří do země, zsinálý, bez vlády, tuhý, ruce do hlíny zaťaté. Jak se Sosna k němu nahnul a jej nadzvedl, zahlédl pod ním roubík hlinou zamaзанý a cínovou převrácenou nádobku. Mosazný křížek z ní čouhal a jak za něj vzal, vytáhl celý růženec, žaltář, všecken zlatý, všecky desátky z ryzího zlata, z dukátů menších, větších, velkých, pravých, neořezaných —

V bledých očích starého žoldnéře zasvitilo. Dlouho růženec neprohližel. Ohlédnuv se bystře, hodil ho do spodní kapsy, nádobku do svého pytle. Pak zatřásl ještě jednou Lafarem. Ale ten se již nehnul. Sosna ho nechal, zamířil v čelo, k vratům, a pomyslně si, že mu to řekl, tomu lakomci, že je jako vepř, po smrti teprv užitečný. —

Důra zatápěla, pacholek krmil, Zuzka se myla u studny.

„Kde je hospodář?“ ptal se Sosna staré Důry.
„V komoře, spí.“

„Pod dubem spí, ale bez duše. Tu mu čert odnesl pro jeho lakomstvo i poklad. Jen diru pro něj nechal.“ A na Zuzku volal:

„Zuzko, chystej se, zavedu tě k tomu punčocháři. Čekají a já pospíchám dál do světa.“

Zuzka vesele skočila se dostrojít, a Sosna vzkřikl na omámenou a jako omráčenou Důru:

„Co stojíš! Šlak ho trefil, v pravdě. Zavolej pacholka, běžte tam.“

„A já,“ ušklíbl se, „budu se modlit růženec.“ —

II.

C o p.

„Na rynku, víte-li ten starý dům s podsíní, má takový starodávný štít —“ vykládala (už před lety) stará, milá paní, v čepečku na šedých vlasech, jež byly přes čelo ku spánkům sčesány v drobounkých vlnkách.

„Vím, vím, jemnostpaní.“ Znalť jsem dobře ten patricijský dům s barokovým štítem a starou, klenutou vinárnou v přízemí, dosti šerou, ale vábně útulnou.

„Však tu mám ještě ledacos z toho domu. Tuhle ten prádelník a hodiny,“ ukazovala bílou, suchou rukou. Byl rokokový, s krásným kováním a stály na něm hodiny s alabastrovými sloupky, z doby empiru — „A tu ten kulatý stůl“ (byl také z dob Napoleonových) „a ta almara v rohu, ta je, ó ta je, pane, nejstarší, jak je vidět na těch figurkách vykládaných.“

„Ty ukazují, jemnostpaní, na dobu Ludvíka XV“

„V té almaře visíval také dědečkův svatební frak, na ten se pamatuju, babička nám ho někdy ukázala. Byl modrý, s bílou hedbávnou podšívkou a měl dobře zlacené knoflíky, rukávy jako pišťaly, a límec v týle! Jako chomout! A vždycky nám říkala, jak to dědečkovi slušelo“ (stará paní se jemně usmála), „když si ten frak vzal, a měl u rukávů kadričky bílé jako cukr.“

„Pana děda jste neznala, jemnostpani?“

„I znala, bodejť znala, a dobře. Vždycky nám tadyhle u toho stolu loupal večer ořechy a jablka, a povídal nejvíc o císaři Josefovi, jak ho tu v městě vidal, když císař tudy jezdil ku stavbě Josefovské pevnosti, a o Rusích, když tudy táhli.“

„Pan děd mnoho pamatoval, byl muž osmnáctého století.“

„Většinu věku, ba pravda, hodnou většinu v něm strávil. A taky se s ním nechtěl rozloučit, se svou dobou. V té byl pořád, i krojem dost. Střevíce nosil a punčochy, a bílý šátek s uzlem do předu, a věříte-li pak, že také cop?“

„Cop?“

„Ano, v dvacátých letech tohoto století — Ach, to nám dětem bylo divno, a večer, když dědeček jablka loupal, dívali jsme se na stěnu, na stín, jak se mu v týle mašle houpá —“

„To už byl s copem sám.“

„A ne, ještě starý Paďour, šumař, ho také nosil. Chodil po staveních a hrál staré kousky na housle, minety a takové. Ale babičku pak už ten cop mrzel. Často říkala dědečkovi: ‚Pantáto, co s tím copem, dejte ho pryč.‘ Ale dědeček ne. ‚Celý věk jsem ho nosil,‘ říkával, ‚zvyk’ jsem si na něj, tak co. Co bych teď bláznil po modě.‘ — ‚A tak vám ho již nebudu plést,‘ pohrozila jednou babička. Pletla mu ho totiž každého rána a pentli zavazovala, a také mu ten bílý šátek na krk vázala. vidím ji, jak bývala v čepci, v modré zástěře široké, s kapsářem a pantoflích. Jak takhle pohrozila, dědeček se na ni podíval, smutně i káravě, ale ani nehles’. Bodejť, přes čtyřicet let mu cop řídila, den co den — Nepromluvil celý den a byl zasmušilý. Až to pak bylo babičce. lito.“

„A ráno?“

„Ráno vždycky, když se umyl a na polo přistrojil, sedl na židli k oknu a řekl. ‚Tak, maminko.‘ A babička vzala plátěný, bílý ‚mantl‘, dala mu ho přes ramena, upravila mu cop, pěkně ho mašlí podvázala — Ale toho rána ani nemuk‘, pořád jako by něco hledal, když se umyl, šukal, až ho babička sama připomenula:

„No tak, pantáto, co s copem, pojdte, sedněte si, snad byste nevyváděl.“

Až zčervenal radostí, usmál se a hned si sedl k oknu na židli. A bylo dobře. Ale ne na dlouho. Babičce ten cop přece jen vadil, nebyla v kroji tak konservativní, to se ví — A také jí o to bylo, že si lidé dělali z toho copu outržky. Dědeček sic z domu málo již vycházel, obyčejně do kostela, jinak jen dolů, do vinárny dopoledne nebo do hospodářské seknice nebo na dvůr. Při domě bylo totiž mnoho polí a měli jsme koně a dost dobytka, a tu on pomáhal pantátovi, jako otci našemu, dohlížet. Ale babička zastihla starého Paďoura s houslemi pod paždí, copánek v týle, chodil tak třeslavě, chudák, a kluci za ním a pokřikovali a copu se smáli. Tu jí připadlo, kdyby se tak dědečkovi pošklebovali. Toho se lekla —

„A řekla o tom dědečkovi?“

„Neřekla. Ale za nějaký den namaloval někdo dědečka křídou na naše dvěře a udělal mu takový hrozný cop a podepsal dědečka plným jménem. Smažali to hned, dědeček nic neshlédl a my mu nesměli nic říct, ale když pak před polednem sešel dolů do vinárny a sedl na své místo, začal nový fysikus o tom, jak ho už hned z rána viděl, že šel k nemocnému, a že ten cop na dveřích byl, no — a začal se hrozně chechtat.“

„To bylo nešetrné.“

„Bylo. A dědečka to popudilo. Ani nedopil svůj žejdlík a pryč. Přišel celý červený, rozzloben, a stě-

žoval si, co se mu stalo, jak ten mladý doktor, ten holobrádek, začal o copu, jak se mu vysmál — — A babička na to: „Tak vidíte, pantáto, vy budete pomalu jako starý Paďour.“ Tak ji ta slova vyhrkla. Hned ji to mrzelo, ale když napověděla, musila dopovědět. Myslíla, že se dědeček kdo ví jak ještě rozlobí. Neřekl však nic; byl nějak zaražen a chodil zamračeně celý den. Všecko se proti němu spiklo. Druhý den ráno šel do kostela, sám, jindá chodíval obyčejně s babičkou. Ale toho dne byla sobota a trh, babička pomáhala v hospodářské seknici, a tak šel dědeček sám. —

Vrátil se všechen zsinálý, zrovna přepadlý, a hned ve dveřích volal na babičku, aby mu spařila jáhly.“

„A nač?“

„Babička se polekala, nechala všeho a hned pro jáhly. Hned už věděla, co je, že dědečka někdo urk' a že se chce tou vodou z jahel umýt, aby mu bylo dobře. Víra tvá tě uzdravila. Věřil v ten prostředek a babička také. Když se omyl, uvolnilo se mu, a tu povídal, kdo ho urkl, byl o tom přesvědčen, že ta mladá panička z Prahy, fysikova žena, ta že se na něj tak omámila, že má takové divné kouknutí — že pořád jen —

„Na cop.“

Dědeček přisvědčil, a babička toho užila:

„Tak vidíte, pantáto, co z toho máte, hodně žluče a tady to — Časy minuly, a jak jde kroj, tak se stroj. Měl byste svatý pokoj, kdybyste ten copánek dal pryč —“

„A dědeček?“

„Nezlobil se, ale bál se, že by se mu smáli. A babička na to, i kde pak jemu, jemu ne, to že by měl teprve svatý pokoj. Neríkal nic, chodil celé odpoledne

zamyšleně, a druhý den ráno, když už měl sednout a babička brala bílý „mantl“, povídá:

„A myslíte, panimámo —“

Rozuměla a již ho nepustila.

„A bodejť, věřte mně, a budete moci všude na lidi.“

„A nebudou se mně smát?“

„Nic nebudou, nebudou, a bude vám to líp slušet, jen sedněte.“

Sedl, a v tom on ještě, aby zavřela, aby sem nikdo nepřišel. Babička zavřela, pak vzala nůžky, dědeček sklopil hlavu jako k popravě, zamhouřil oči — a šmik — copánek byl ten tam. Dědeček zvedl hlavu, byl celý červený, a jak se babička před něj postavila, a on k ní vzhlédl, viděla, že má oči plné slz. A najednou vstal a pryč, vedle do pokojíčka, zavřel za sebou a neukázal se nám celý den. Styděl se. My se mu pak ani slovem nezmínili, babička nakázala. Teprve večer jsme ho zas uviděli. Přišel z pokojíčka, usedl na své místo nějak nejistě, a toho večera miň mluvil, nevypravoval, nevzpomínal.

A my pořád po očku po jeho týlu, a po steně, kde se netřásl stín mašle a copánku, a nám se zdál dědeček tak divný, jiný, ten jeho cop nám scházel. A tuhle — stará paní došla k prádelníku, vzala vedle sloupkových hodin starou skříňku a vyňala z ní pár náušniček z vlasů upletených se zlatými bambulkami a povídá:

„Podívejte se, tohle je dědečkův cop.“ — —

III.

Zahrádka.

Po těžké klopotě od mláde, po celý věk, přišla Loukotce k stáru úleva; děti ji přinesly. Dcera, která v Praze sloužila a tam se pak provdala, sic mnoho nemohla, ale přece leckdys na matku s něčím pama-tovala. Hlavně však syn Josef ulevil. Přišel ze světa v čas, kdy už stará matka s dilem mnoho nesvedla, kdy už měla záda hodně sehnutá a ruce jako kliky.

Syn už nebyl žádný mladý zajíc, když navrátiv se začal pro sebe. Na dráhách za městečkem v poslední chalupě najal si sedničku a tam se s matkou usadil. Neměl tovaryše ani učedníka, sám stačil na všechnu práci, a ještě si vypomohl v malé domácnosti. Byl takový kuchyňka a nejednou, když matka odešla do lesa na roští, pěkně zatopil, postavil na plotnu brambory, polívku uvařil, zasmážku udělal, vařil, maje nitě nebo papírovou míru kolem krku, bos, jen ve spodkách.

Pokaždé, když na hrnce dohlédl nebo přiložil, občerstvil se šňupcem z podlouhlé tabatěrky vedle polštářku na jehly, nebo se podíval na drozda v kleci u okna, jímž bylo pěkně vidět na zelenou louku, na olše v ní, jež stínily čistý potok (ten u stavení hrčel přes splávek), a na louku, na lesnatou Hůrku, kterouž její krajem hlídaly rudokmenné, staré borovice,

na pásmo vršků při ní, na samý les a les a na lány polí ve zvlněném úpatí — Podíval se, sedl za stůl a začal zase hbitě pichat a zpívat, až se otevřeným oknem (muškát se na něm zelenal a kvetly bazalky) rozléhalo ven, kde všecka zeleň i vlny obilných lánů i les zjasněly v zátopě zářivého světla, kde vzduch byl tak čistý a nebe jasně modré tak vysoko sklenuté —

Na tu krásu se také Loukotka někdy divala, když k polední odpočívala s roštim na zádech pod borovicí na kraji lesa, jenž na parném slunci tiše stál a dýchal silnou, pryskyříčnou vůni. Divala se, jak je krásně, na jejich chalupu, jak se bělá za loukou, za olšemi, jak z komína stoupá kouř, to že on Josef zas už kuchaří, a to že se zdržela —

Hned vstala se svým břemenem a když se blížila, zanášel větřík, jenž trávu i rdesna na louce čechral, Josefův zpěv, jeho: „V borovém na skále hájí“, kterou tak rád a prolamovaně zpíval. Zrovna přidala do kroku a těšila se domů. — —

* * *

A pak musila z toho tichého kouta, od těch luk, polí a lesa. Také drozda musila nechat; dala ho sousedovi a kočku také. Div že přes práh neklopýtla, když se s nimi loučila, jak plakala. A pak ještě víc, když vykračovala na dobro ze stavení, s uzlem, k nádraží. Byl tam kus cesty a dalo jí tam hodně starostí a dost se naptala, nežli ji usadili do vlaku, jenž tak strašlivě hlomozně příhučel a její dosud znala jen z jeho pískání, jak pronikalo až k nim na draha do polí, do louky. Teď jí zaléhaly od něho uši a seděla v jeho hřmění jako oukropek, babička v chudém obleku, s uzlem na klíně.

Byla by ráda ještě jednou podívat ven okénkem na městečko, ke kostelu, ke hřbitovu, kde včera na večer měla nejtěžší rozloučenou s Josefem, jenž tam už tři neděle odpočíval. Hlavnička ho schvátla. Byla by ráda ještě kostel se hřbitovem zahlédla, nehnila se však. Ostýchalat se i bála, neboť nějaký „pán“ tak ze široka seděl u okénka; měla také péči o uzel na klíně. A tak už neshlédla kostelíček ani hřbitov; hrdlo se jí stahovalo, že tu Josef ostane sám, tak opuštěný — —

Jela k dceři, jež nemohla přijet ani na bratrův pohřeb ani teď pro ni, ale psala, a pěkně, aby se k nim maminka odstěhovala, co že venku, k práci že už není, tak aby přijela. Loukotka musila. Po Josefovi nic neostalo, sama nic neměla, a dcera upřímně zvala. Setkala se s ní na nádraží, kdež na stařenu padla první ouzkost v tom hluku a hřmotu, jenž ji ohamoval, v tom proudění a hemžení lidu, z něhož se jí hlava zamotala. —

A ten hluk a hemžení pořád dál, a dům a dům, samé vysoké stavení a nikde kousek pole, nikde trávníčku, a jen hluk, šum, rachot kočárů — Dcera vykládala, ukazovala, stařena se ohlížela, přikyvovala, neslyšela, přeslyšala, neviděla, že lidé do ní vrážejí a ona do nich, až sklesla u dcery na židli v přízemním, šerém pokojíku všecka zmožená. Až mdlo jí bylo. Přemáhala se k vůli dceři, k vůli zeťovi, jenž ji vlidně přijal. Dcera jí ukázala vnučka v peřince, pak druhý, ještě menší pokojíček, rovněž tak šerý, oba byly na severní stranu, bez slunce, a kuchyňku, ne šerou, ale tmavou, v níž skoro celý den hořel plynový plamen.

V té kuchyňce trávila pak Loukotka většinu dne. Zatápěla, pomáhala při plotně, omývala, utírala, tu i spala, modlila se, tu i první dny plakala. Tesknota

ji skličovala tu i když seděla napřed v pokojíčku, i venku, když se šourala do kostela. Byl sice velký, vysoký, krásný, ale také šerý, tmavý jako u nich kaple, když v ní vystavěly Boží hrob.

A nikoho neznala, s nikým si nemohla porozprávět jako doma, když šla na ranní nebo z ní, nemohla se zastavit na hřbitově, u hrobu pokleknout, pomodlit se a pokřížovat ho. Ah, když vzpomněla na jejich hřbitov u kostela pod lipami, na plůtky na hrobech, co květin všude jako zahrada! — A tady všude temno a teskno, pořád jako v žaláři.

Dcera ji vyvedla v neděli odpoledne, aby jí ukázala Prahu, pražský most, kostel sv. Vít. Ale všude cestou samý dům, samá zeď a kámen a nikde tomu konce. A kdyby jen kousek zeleného uviděla. Pak se jí otevřelo, Petřinská stráž se jí vstříc zazelenala; ale zase hned přišly mezi domy, zdi, mezi domy a domy. A chůze po dlažbě tak unavovala, až nohy pálily.

Proto pak Loukotka ani netoužila z domu, sedala, když bylo volno, v předu, nebo v černé kuchyni pod syčícím plamenem plynovým. Myslíla na nebožtíka Josefa, tajně si povzdychla, vzpomínala, jak u nich. Byla ráda, když zaslechla řeč o silnicích, vyptávala se Františky, je li Prahy konec a kde, kam by musila jít, aby se dostala na silnici, a v kterou stranu vede k nim.

Po té silnici často v duchu klusala, domů, k nim, k obílené chalupě, u louky, u lesa, do sednice, kde v rohu Josef sedal, kde se u plotny otáčel a kde bylo tak pěkně. Viděla tu světlost velikou, jak se i podlaha vyjasnila paprsky jako zlatá, viděla luka, pole, jak se na všecko dívala od lesa. I na drozda vzpomněla.

Plynový plamen se kmital a syčel tmavou kuchyni. Zvadlá babička v šátku pod bradu seděla v mí-

havém jeho přísvitě, v temném koutku, s hlavou sklopenou — — Viděla u nich záplavu záře, pole, les, zavonělo jí rosti u nich před okny na slunci, vzpomněla na čistý potok, na splávek za stavením, jak hrčel v noci tak jasně, celou noc, a ráno za šera jak drozen začal — —

Jak jen mohla, utekla Loukotka z kuchyně do zadu, na malý dvoreček, za nimž tři schody výše byla zahrada pana domácího. nevelká, nevalně hleděná s několika stromy černých kmenů a s křovinami u vysokých začmoudilých zdi v pravo, v levo a v pozadí u zdi jiného domu, kteráž neměla žádných oken.

Krásy tu mnoho nebylo; všude na zdech, na stromech, na křovích, na zašlé besídce v rohu, všude stopy sazí. Ale přec se tu zelenalo, i pták se tu ozval, kočka se tu procházela, a ticho tam bylo. Proto si stará Loukotka ten koutek zamilovala. Mohla sem dost. Domáci o zahradu tuze nedbal ani jeho paní a z jara záhy odjížděli z Prahy; tak v zahrádce domovník, její zeť, panoval.

Pro ni smířovala se Loukotka s bytem i s Prahou. Mohla tu usednout pod širým nebem, alespoň kus ho bylo vidět, a vyhrát se trochu na sluníčku, nebylo tu tak těsno a temno a stromy měla blízko i křoví.

Sedala opodál vchodu na lávce u husté křoviny, modlila se tu růženec, říkala i z modlicích knížek; tu si také zazpívala své pobožné a chovala na klíně vnoučka. Za společníci mívala strakatou kočku, kteráž za ni sem chodila a s ní se tu na slunci vyhřívávala. Loukotka tu nikoho nevyrušovala, nikomu nevadila (zpívalať hlasem už stařecky slabým) a jí také nikdo nevyrušil.

Až pak zeť. Přišel s novinou, že domácí koupil níž v ulici nový, velký dům, a že se tam mají (domovníkovi) hned stěhovat; byt že v něm bude lepší, dva pokoje, kuchyň že je ovšem tmavá. Horlivě ženě vykládal, že to bude pro ně tam lepší, s bytem, se vším, a nevěřil si ani on ani jeho žena, že babička přestala kolébat, že zvadlá, žilovatá ruka zůstala na kolébce a že obrátivši vráskovitou tvář k nim, s utajeným dechem poslouchá v návalu náhlého strachu, podivného tušení.

„A je tam zahrádka?“ přimísila se ostýchavě do hovoru.

„Ale kde!“ A zeť se usmál. „Dvůr je tam a dost velký, ale za ním hned zase dům. Tam bude lidí —“

Loukotka dál neposlouchala

* * *

Dcera se šla podívat na nový byt, a když se vrátila, vypravovala o něm, že se jí dost líbí, ale s kuchyní že zkusí, ta že nemá ani okýnka, trochu světla že jde z chodby, když jsou dveře otevřeny, jinak že se tam musí pořád svítit. Zdálo se jí, že maminka o tom nerada slyší, a nějak prudce řekla „a ne“, když jí vyzvala, aby se tam šla podívat. — —

Když nastalo stěhování, pomáhala Loukotka snášet, seč byla, z domu však nevykročila, co stěhovali. Seděla z vnučkem skoro celý den vzadu na zahrádce. Bylo krásně, srpnové slunce hrálo.

Loukotka seděla na lávce, dívala se, dívala, začala se modlit, ale nedomodlila se. Pohled z knihy utekl a těkal zahrádkou po stromech, po trávníku, po křoví v lidném osvětlení zářícího odpoledne. Chtěla si zazpívat a začala Mariánskou; ale hlas jí selhal. —

Časně ráno, poslední den, v domě bylo ticho, šla mladá domovnice na dvorek ke studni. Jak docházela, zaslechla ze zahrádky pláč. U lavičky na trávníku, hlavu na vztažených rukou, ležela její matka a plakala usedavě, až se jí hlava i ramena třásly.

Dceři svitlo. Proto se onehdy ptala, je-li u nového domu zahrádka. proto teď poslední čas semhle tak často chodila. Co jí ten kus trávníku, těch několik stromů a trocha toho křoví!

Chvátala k ní, zdvihala ji, těšila, šetrně ji odváděla. Loukotka se utišila k vůli ní a k vůli zeřovi. Na zahrádku již nevyšla, a když všecko odnesli a sama tu s kočkou zbyla, vykročila bez nářku v průvodu své dcery. Šla však schouleněji, shrbeněji nežli jindy a tíž; nohy se jí třásly. Že nese kočku v klíně, nevěděla, a kudy jdou, také ne. Jen pořád před se hleděla, jako by něco těžkého čekala a vyhlížela.

„Tady to je, maminko.“ A dcera ukázala na veliký, čtyřpatrový dům. Babička nespustila s něho oči jako s obludy; šla, šla (dcera cítila, že se o ni víc opírá), až u domovních dveří se zastavila.

„Maminko, vždyť ono —“ těšila dcera.

„Už jdu, děvče, už jdu —“

Kráčely kousek chodbou, pak v pravo do otevřených dveří u kuchyně, kterou se musilo do bytu. Loukotka se u prahu zarazila. Její vyděšený zrak upřel se do té černé díry, v níž mihotaly se dva plynové plameny, z níž vanulo nepřijemné syrovo — Zachvěla se, ale práh překročit chtěla; sklesla však na něj, vypuknuvši v prudký pláč. Plakala a nemohla se ani sebrat, ani vstát. Dceru až úzkost pojala. Těšila matku, že tu je pěkný dvůr a na něm stromy, že si tam bude moci chodit.

Nechodila. Nemohla se tam modlit a zpívat; dvorem přecházelo mnoho lidí a tolik oken kolem do kola a vysoko. A ty čtyři stromky, ty akátky mladé, kulatých korunek!

Loukotka jim řekla „bičičště“ a nic se jí nelíbily. Než po té je měla pořád na očích, jak ležela v druhé světnici na posteli, nemocná. To již ta „bičičště“ žloutla a listí s nich padalo.

Když je vítr svál, odváželi starou Loukotku ulicí vzhůru k Olšanům kolem toho starého domu se zahrádkou.

